

ABDULLAH b. ABDULLAH

(عبدالله بن عبدالله)

Abdullâh b. Abdillâh Übeyy
b. Selûl el-Ensârî el-Hazrecî
(ö. 12/633)

Medinelî münafıkların reisi
İbn Selûl'ün oğlu, sahâbî.

Asıl adı Hubâb (الحباب) idi. Müslüman olduktan sonra, babasının da künye olarak kullandığı bu isim için Hz. Peygamber, "Hubâb şeytandır" diyerek adını Abdullah'a çevirdi. Sahâbîlerin ile-ri gelenlerinden olan Abdullah, Bedir'den başlamak üzere Hz. Peygamber'le bütün savaşlara katıldı.

Münâfikûn suresinde de işaret edildiği gibi (63/7-8), Müstalıkoğulları Savaş'ından dönerken İbn Selûl, eskiden beri yürüttüğü bozguncu hareketlerine devam ederek muhacirler aleyhinde çirkin sözler sarfetmiş, "Medine'ye vardığımızda soylu ve güçlü olanlar, zelim ve güçsüz olanları oradan kovacaktır" diyerek tahrikte bulunmuştu. Bunun üzerine Hz. Ömer, İbn Selûl'ün öldürülmesi için Resûl-i Ekrem'in emir vermesini istemiş, fakat Peygamber, Muhammed arkadaşlarını öldürtüyor tarzında bir ithama mâruz kalmamak için bu teklifi kabul etmemişti. Ancak Hz. Peygamber'in bu kararını henüz duymamış olan Abdullah Peygamber'e giderek eğer babası öldürülecekse, daha sonra intikam hissine kapılarak bir mümini öldürmemek için bu görevi bizzat kendisinin yerine getirmek istediğini bildirdi. Hz. Peygamber buna izin vermedi ve ona babasıyla iyi geçinmesini tavsiye etti.

Abdullah, babası ölünce hem onun vasiyetini yerine getirmek, hem de uhrevî bir fayda sağlamak ümidiyle Peygamber'e giderek babasını kefenlemek için ondan gömleğini istedi, ayrıca cenaze namazını kıldırmasını da rica etti. Hz. Peygamber, Abdullah'ın bağlı bulunduğu Hazrec kabilesi mensuplarını İslâmiyet'e daha çok ısındırmak için gömleğini verdi ve cenaze namazını kıldırması ricasını da kabul etti. Ancak Ömer'in şiddetli itirazlarıyla karşılaştı. Ardından da Tevbe süresinin 84. âyetinin nâzil olmasıyla münafıkların cenaze namazını kıldırması yasaklandı.

Hız. Âişe'nin kendisinden hadis rivayet ettiği Abdullah, Halife Ebû Bekir zamanında Müseylimetü'l-Kezzâb ile yapılan Yemâme Savaşı'nda şehid düştü.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1375/1955, III, 209; İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, III, 540-542; Taberî, *Târîh* (nşr. Yûsuf Bey v.dğr.), Kahire 1326, II, 260; a.mlf., *Câmi'u'l-beyân*, Bulak 1323-29 — Beyrut 1398/1978, X, 141-142; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 296-298; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, I, 321-323; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 95; Âlûsî, *Râhu'l-ma'ânî*, Bulak 1301 — Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî), X, 153-154.

TALÂT KOÇYİĞİT

ABDULLAH b. ABDÜLESED

(عبدالله بن عبد الاسد)

(bk. EBÜ SELEME el-MAHZÜMÎ).

ABDULLAH b. ABDÜLHAKEM

(عبدالله بن عبدالحكم)

(bk. İBN ABDÜLHAKEM, Abdullah).

ABDULLAH b. ABDÜNÜHM

(عبدالله بن عبد نهم)

(bk. ZÜLBİCÂDEYN).

ABDULLAH AĞA, Şehlevendim**XIX. yüzyıl Türk bestekârı ve icracısı.**

Güzel bir yüze sahip olmasından dolayı Şehlevendim lakabı ile şöhret bulmuş, ayrıca Şehlâ Hâfız ve Hâfız Abdullah Ağa lakapları ile de tanınmıştır. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. III. Selim zamanında (1789-1807) çocuk denecek yaşta saraya alındı. Müsikiyle ilgili temel bilgileri Enderun'da öğrendi. Kısa zamanda sesinin güzelliği ile dikkati çekti. Önce hânendeler, daha sonra da *musâhib**-i şehriyârîler arasına alındı ve bu görevleri II. Mahmud zamanında da (1808-1839) devam etti.

Günümüze ulaşan eserlerinden, devrinin önde gelen bestekârları arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Eserleri içinde, III. Selim ve onun hânendebâşısı Küçük Mehmed Ağa ile birlikte bestelediği nevâ-büselik faslı en önemlilerindendir. S. N. Ergun'un, *Antoloji*'sinde güftesini verdiği ilâhiden başka dinî eserine rastlanmayan Abdullah Ağa'nın günümüze yirmi dokuz sözlü eseri ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hızır İlyas, *Vekâyi-i Letâifi Enderûn*, İstanbul 1276, s. 18; Tayyazâde, *Târih*, İstanbul 1293, III, 78; S. Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 32, 37; S. Nüzhet Ergun, *Antoloji*, İstanbul 1942, I, 394; *Türk Musikisi Klasiklerinden Nevâ Büselik Faslı* (İstanbul Belediye Konservatuarı Neşriyatı), İstanbul 1954, s. 132-133, 135-138; Tanık Kıp, *TSM Sözlü Eserler Repertuarı*, Ankara 1979, s. 56, 116, 126, 164, 170, 255, 257, 266; R. Ekrem Koçu, "Abdullah Ağa", *İst. A, I*, 32-33; Öztuna, *TMA*, I, 2.

NURİ ÖZCAN

ABDULLAH AHISKAVÎ

(1733-1813)

Dinî ilimler yanında tarih, astronomi, coğrafya ve tıp konularında da eser veren Osmanlı ilim adamı.

Bugün Sovyetler Birliği sınırları içinde kalan Ahıska'nın köylerinden Orpala'da doğdu. Çocukluğunda, devrinin ilim adamlarından olan babası Mehmed Efendi ile birlikte Şam'a gitti ve bir süre kaldıkları Sâlihiyye'de ilk öğrenimine başladı. Daha sonra tekrar Ahıska'ya döndüler. Babasının ölümünden sonra Kars'a giderek İsmâil b. Muhammed Berküşâdî'den fıkıh usulü ve hadis tahsil etti. Kendisinden icâzet aldığı bu hocası ona Ziyâeddin lakabını verdi. Bir müddet sonra Erzurum'a, oradan Diyarbekir'e gitti ve burada Küçük Ahmedzâde Ebûbekir Efendi'den *Şahîh-i Buḥârî* ile İbnü'l-Hâcib'in *Muhtaşar*'ını, Buzcuzâde Ömer Efendi'den de tefsir, aruz, hesap ve hende-se ile usûl-i irtifâ okudu. Daha sonra hocası Buzcuzâde tarafından Mısır'a gönderildi. Mısır'da Şeyh Abdüsselâm Erzincânî'den *Şahîh-i Buḥârî* ve *Dürrü'l-aḥkâm* gibi eserlerle hadis usulü ve kiraat okuyan Abdullah Ahiskavî, 1761'de İstanbul'a gidip ders vermeye ve eserlerini yazmaya başladı. Beş yıl sonra İstanbul'dan Bosna'ya geçerek iki yıl kadar orada kaldı. Daha sonra da hacca gitti; dönüşünde Ayasofya Medresesi'ne müderris oldu. 1778'de Bosna seyahati sırasında yazmaya başladığı eseri *Revâmizü'l-a'yân*'ı tamamladı. Vefatında Karacaahmet Mezarlığı'nda Söğütlüçeşme civarına defnedildi.

Eserleri. 1. *Revâmizü'l-a'yân fî beyâni mezâmiri'l-uhûd ve'l-ezmân*. Antropoloji, astronomi, biyoloji, kimya, coğrafya, tarih ve biyografi gibi değişik konuları ihtiva eder. Arapça olan bu beş ciltlik eserin ilk cildine ilim, melek,

Abdullah Ahîskavî'nin *Ravāmizü'l-â'yan ft merāmizü'l-uhud* ve'l-âzma'n adlı eserinden bir sayfa (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2128, vr. 2*)

cin, şeytan, insan, kâinat ve bunların mahiyetleri ile felekler, arş, kürsî, yıldızlar, burçlar, gezegenler, anâsır-ı erbaa, yeryüzü, madenler, bitkiler ve hayvanlar; diğer ciltlerde ise Hz. Peygamber ve ashâbı, tâbiînin büyük âlimleri, hadis imamları, mezhep imamları ve talebeleri, Câhiliye dönemi ve İslâmî devir hükümdarları ile hakimler ve şairler hakkında bilgi verilmektedir. Bu eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir yazması bulunmaktadır (Esad Ef., nr. 2127-2128). 2. *Muhtaşaru Revâmizü'l-â'yan*. 3. *Levâmî 'ul-envâr*. Mükerrer hadislerin terkedilmesi suretiyle meydana getirilmiş bir *Kütüb-i Sitte* muhtasarıdır. 4. *Mirkâtü't-Tarîkatü'l-Muhammediyye* ve *Merdâtü's-şerî'atü'l-Ahmediyye*. *et-Tarîkatü'l-Muhammediyye*'nin şerhidir. 5. *Câmi 'ul-fuşûl fi 'ilme-yil-furû' ve'l-uşûl*. 6. *Mebâhicü'l-iḥvân ve menâhicü kavânini'l-mizân* (İ-sâgüct şerhi). 7. *Rumûzü'l-hakâyık ve künûzü'd-dekâyık* (tıbba dair). 8. *Bedî 'u'n-nizâm* (coğrafyaya dair).

BİBLİYOGRAFYA :

Osmanlı Müellifleri, I, 370-374; *Hediyye-tü'l-ârifîn*, I, 487; *İzâhu'l-meknân*, I, 173, 356, 584, 585; II, 414, 423, 468; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 674; Kehlâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, Dimaşk 1376-80/1957-61 — Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'i't-türâsî'l-Arabî), I, 109.

CAHİT BALTACI

ABDULLAH b. AHMED b. HANBEL

(عبدالله بن أحمد بن حنبل)

Ebû Abdîrrahmân Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö. 290/903)

Ahmed b. Hanbel'in küçük oğlu ve önde gelen talebesi.

213 (828) yılında Bağdat'ta doğdu. Daha çocukken hadis öğrenmeye karşı büyük bir istek duyarak başta babası olmak üzere pek çok muhaddisten ders aldı. Hocaları arasında, bir kısmı babasının yakın arkadaşı olan devrinin şöhretli muhaddislerinden Yahyâ b. Maîn, Ebû Bekir ve Osman b. Ebû Şeybe kardeşler, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb, Süfyân b. Vekî' b. Cerrâh da vardır. Ahmed b. Hanbel, meşhur eseri *Müsned*'i önce özel olarak Abdullah'a okumuştur. Abdullah, *Müsned*'de, "Babam dedi ki" (قال أبى) diye naklettiği her hadisi babasından en az iki üç defa dinlemiş olduğunu belirtmiştir. Ayrıca başkalarının soramadığı hususları babasına sorup öğrenmiş ve ondan *ez-Züh'd* adlı eserini, *en-Nâsih ve'l-men-sûh*, *et-Târîh*, *Hadîsü Şu'be*, *Cevâbâtü'l-Kur'ân* ve *el-Menâsik* gibi kitapları okumuştur. Abdullah'tan hadis rivayet edenler arasında Nesâî, Ebû'l-Kâsım el-Begavî, Mehâmilî, Ebû Ali es-Savvâf ve Ebû Bekir el-Katîl gibi muhaddisler bulunmaktadır. "Üstat oğlu üstat" diye övülen Abdullah'ın geniş hadis bilgisini babası da takdir eder, hatta bilmediği hadisleri kendisiyle müzakere edecek kadar hadis ilminde yetişmiş olduğunu söylerdi. Nitekim Nesâî ve Dârekutnî gibi oldukça titiz iki hadis münekkidi, Abdullah'ın *sika** olduğuna şahitlik etmektedirler.

Babasının bazı fikhî görüşlerini de nakletmekle birlikte Abdullah daha çok hadisle meşgul olmuş, hadis tenkidi ve *ilel** bilgisindeki üstünlüğünü herkese kabul ettirmiştir. Otuz bin hadis ihtiva eden *Müsned*, Ahmed b. Hanbel'in sağ-

lığında bizzat kendisi tarafından tam olarak tertip ve tasnif edilemediği için bu önemli görevi Abdullah üstlenmiş ve dağınık vaziyetteki *Müsned* hadislerini sıraya koymuştur. Fakat bu arada bazı tertip hataları sebebiyle Medineliler'in rivayetleri Şamlılar'ın, Şamlılar'ın da Medineliler'in rivayetlerine karışmış ise de eserin bu tür yanlışları daha sonra kudretli hadis hâfızları tarafından düzeltilmiştir. *Müsned*'i tertip ettiği sırada Abdullah bu esere bazı rivayetler eklemiştir. "Zevâidü Abdillâh" diye anılan bu ilâveler, onun babası dışındaki hocalarından duyduğu hadislerle babasından duymadığı halde ona okuduğu hadislerdir. *Müsned*'de "حدثنا عبدالله حدثني أبى" ibaresiyle rivayet edilen hadisler Ahmed b. Hanbel'in derlediği rivayetlerdir. "أبى" kelimesi olmaksızın "حدثنا عبدالله" şeklinde rivayet edilenler ise Abdullah'ın "zevâid"indenidir.

Ahmed b. Hanbel'in fıkıh, akaid ve ahlâkla ilgili görüşlerini talebeleri içinde en iyi toplayan yine Abdullah'tır (*el-Mesâ'il* adıyla anılan bu mecmuanın yazma nüshaları için bk. GAS, I, 507). *Müsned*'den seçerek meydana getirdiği *Şulâsiyyât**, babasından rivayet ettiği *Fezâ'ilü 'Osmân b. 'Affân* (Süleymaniye Ktp., Yeni Cami, nr. 878, 202 vr.), *Kitâbü's-Sünne* (Kahire 1349) ve *Müsnedü'l-Enşâr* (Zâhiriyye Ktp., Hadis, nr. 336) günümüze kadar ulaşan eserleridir.

Abdullah, babası gibi yetmiş yedi yaşında iken Bağdat'ta vefat etti; vasiyeti üzerine Bâbü'ttîn Kabristanı'na defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, Kahire 1349/1931 — Beyrut, ts. (Dâru'l-Kütübü'l-ilmîyye), IX, 375-376; İbn Ebû Ya'la, *Tabakâtü'l-Hanâbile* (nşr. Muhammed Hâmid el-Fakkî), Kahire 1371/1952, I, 180-188; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58 — Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'i't-türâsî'l-Arabî), II, 665-666; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIII, 516-526; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 142-143; Abdülaziz ed-Dihlevî, *Büstânu'l-Muhaddisîn* (trc. Ali Osman Koçkuzu), Ankara 1986, s. 69; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 310; Sezgin, *GAS*, I, 506-508; Muhammed Zubayr Sıddîqî, *Hadith Literature*, Calcutta 1961, s. 82-85; Sââtî, *el-Fethu'r-Rabânî*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'i't-türâsî'l-Arabî), s. 6-24; M. Ebû Zehre, "el-Müsned", *Tİ*, I, 191 vd.; H. A. Juynboll, "Ahmad Muhammad Şakîr and his edition of İbn Hanbal's *Musnad*", *Der Islam*, XLIX (1972), s. 221-247.

SELÂHADDİN POLAT